

Josef Škvorecký

Obyčejné životy

spisy 25

Před třiceti lety	7
Po třiceti letech.....	69
Poznámky a vysvětlivky	135

Josef Škvorecký
Obyčejné životy
Novela pro stálé čtenáře
spisy 25

© Josef Škvorecký, 2010

Copyright © Books and Cards, 2010

ISBN 978-80-904186-7-7

Novelu Obyčejné životy jsem dokončil v osmdesátém roce života. Do jisté míry je to jeho sumář, neboť tím rokem opravdu začíná stáří. Většina postav a událostí má prazvor v životě, ale nejsou to ani portréty lidí, ani faktografická reportáž. Na začátku to byla parta spolužáků, potom ji pochybné společenské inženýrství rozdělilo, a nakonec ji – nebo ty z ní, kteří zbyli – ubývající život opět slil do společné nádoby všeho žijícího. Příběh jsem nosil v hlavě řadu let, odkládal jsem jej z roku na rok, až teď, v prvním roce stáří, jsem jej napsal. Ne proto, že bych si myslel, že líp to nejde, ale protože nevím, kolik času mi Všemohoucí ještě dopřeje.

Protože mi knihy vycházejí už od roku 1958, víc než čtyři desetiletí, domnívám se, že čtenáři uvítají, když jim v Poznámkách připomenu některé postavy a události v mých románech zachycené, které se zde pouze mihnou a na něž už možná pozapomněli, a také některá méně známá historická fakta. Snad to uvítají i čtenáři, kteří ode mne ještě nečetli nic.

V textu jsou takové postavy, události a historická fakta označeny hvězdičkou () a v Poznámkách je najdete pod příslušnou stránkou.*

Před třiceti lety

Podvečer. Medový a krvavý. Nezávislý na historické situaci národa a města, hovořící ke mně, starému devětatřicet let.

Stál jsem tu dávno, dávno, v pokoji se zlatofialovými tapetami. Na mosazné posteli ležel bassaxofonista, já držel v rukou jeho saxofon, za mnou astmatický dech.

Pokoj opět svítil jako barevný lampión, skrze záclony sahalo dovnitř zlatými paprsky slunce babího léta.*

Odhrnul jsem záclonu a skryt za žlutou látkou vyhlédl jsem na náměstí. Od autobusové zastávky na druhé straně kostela přicházel Antonín Jebavý, na hlavě čepici, ne proto, že patřila k nedávné uniformě času a historické situace, ale protože přišel z hor. Jako první. Stejně starý jako před dvěma desítkami let, mimo čas, snad i mimo politickou situaci. Z dvojtřídky v Orlických horách, pár kilometrů za Černou horou.

Tyčila se přede mnou, ztmavlá lesem skoro až k restauraci nahore. Naďa byla mrtvá už sedmnáct let.

Vlastně to byla pouť k svaté Nadě. Pololetní prázdniny, přijel jsem do mrazivého Kostelce, maminka zemřela teprve před třemi týdny, jinak bych byl zůstal v Praze u Lizetky. Ale otec byl v Kostelci sám, bylo mi ho líto, přece jen. Ve vlaku se netopilo z nějakých úsporných důvodů, ačkoliv to jsem nechápal, táhla ho parní lokomotiva, snad zima šetřila páru. Takové nanicovaté myšlenky a dosud bolest té poslední noci, kdy ještě vypadala živá, ale už jenom hlasitě dýchala, a mně trvalo, než jsem si uvědomil, že dech, jako by jí v hrudi praskaly plíce, je to, čemu se v knihách říká smrtelné chroptění. Náhle ustalo. Chvilí jsem poslouchal, pak jsem vyšel do mrazivé chodby bývalého sirotčince, na stěnách žlutě svítily, nebo spíš byly vidět, noční lampičky. Šel jsem rychle v té polotmě k sesterně, tam měli opravdu rozsvíceno, zatukal jsem na dveře. Sestra v čepci s křídly vzhledla od knihy, asi od povinných denních modliteb, pohlédla na mě skrze skleněnou výplň dveří. Byla to Udelína,* znal jsem ji, před rokem jsem v nemocnici pomáhal, to jsem ještě chtěl na medicínu. Rychle vstala. „Maminka, myslím... Dokonáno jest,“ pravila nahlas, radostně. To jsem pochopil až ve vzpomínce, v té chvíli mi to připadalo kruté.*

Pospíchal jsem za vlajícím černým hábitem sestry Udelíny, otevřenými dveřmi jsem v dálce viděl žlutou maminčinu tvář, sestra se za-

stavila u doktorových dveří, hlasitě zatukala, hlasitě zvolala: „Pane doktore! Paní Smiřická je exitus!“ a spěchala dál, do pokoje, kde maminka tvář jako ze slonové kosti ležela na bělostném polštáři. Sestra Udelína poklekla u postele a začala se modlit, klekl jsem si taky, neovladatelné myšlenky mě zanesly do dávné doby, kdy jsem klečoval u oltáře, přede mnou velebný pán Meloun,* tkaničky vesnických podvlíkaček mu při pozdvihování koukaly zpod černých kalhot, a zase zpět k mrtvé mamince. A k mrtvé Nadě. Nezládnutelný proud ani ne myšlenek.

Přišel doktor, vzal maminku za ruku ze slonové kosti, puls samozřejmě necítil, něco zamumlal k sestře Udelíně a odešel. Sestra vstala a otevřela okno. Do chladného, ale ne mrazivého pokoje unikl mráz jako dýka. Věděl jsem, proč Udelína otevřela okno. Může v takovém mrazu duše ulétnout vstříc Stvořiteli? Neovladatelné myšlenky.

„Musíš teď pryč, Danny,“ řekla Udelína. „Jdi do kaple, je otevřená. Pomodli se za maminku.“ Ani mi neprojevila soustrast, snad proto, že tohle byla krásná smrt, maminka byla zaopatřená. Mladý páter se mě potom na chodbě vyptával, kolik je nás v prvním ročníku na filosofii, zesmutněl, vzdychl, v semináři je jenom sedmnáct noviců...

V deset šel otec zase do banky, všechno jsem zařídil já, rakev prostřední jakosti, křížek. Majiteli ústavu jsem však oznámil, že obřad provede důstojný pán Meloun, a šel jsem na faru.

Všude bílo, v noci napadl sníh, zdálo se mi, že maminka už je anděl, duši mi pořád trýznila pozdní lítost, jíž se už nic nedalo odčinit, nic. Ani jsem si nemohl vzpomenout, čím jsem vlastně mamince ublížil, v uších mi zněl neznělý hlas už mrtvé, špendlíčkem budeš hrabat, Daničku! Ale co konkrétně, už jsem nevěděl. Zanedbávání. Ano. Hlava plná Ireny Marie. Potom Lizetky,* maminka z ní úplně zmizela. A Lizetka už ani nebyla katolička, ale zbožná byla, přestoupila na metodismus a věděl jsem, že chce, aby to byla zas ona, jediná jiná, protože kolik metodistů je v Praze? U nich doma bouře. Jenže Lizetka byla jediná dcera. Možná, asi, ani nebyla zbožná, muchlal jsem ji každé odpoledne, do noci, až se podívala na hodiny, stáhla si sukni a stroze nařídila dost, Daničku! Jdi domů. Už je pozdě. Já jel půlnoční tramvaji v mrazu, na sedadle jsem se svíjel bolestí z nesplněného očekávání žláz, naštěstí jsem v půlnoční tramvaji byl skoro sám, pár spících dělníků z nějaké pozdní šichty nebo spíš z hospody. Zmrzlý průvodčí mi řekl: „Cejtíš to, mladej? Jako ze sudu!“

Myslel jsem jenom na Lizetku, maminka už tu nebyla. V posteli si ke mně potom lehla Naďa, věděl jsem, že mrtvá nic neváží, ale od bolesti mi pomohla. Už jsem se ani nechodil zpovídat, nevěděl jsem, jaký je to vlastně hřích. Věděl jsem. Zapomněl jsem na maminku. Cti otce svého a matku svou. Už jsem na to nemyslel.

Z kostela vyšel velebný pán Meloun. Toho se čas a historická situace dotkly. Zle. Zhubnul, jenom obličej jako měsíc v úplňku zůstal stejný, ale svraskalý, meloun nad kolárkem okolo vychrtlého krku, měsíc nad černou uniformou jeho stavu a třídního zařazení, ošoupanou, visící na pohublých ramenou jako na věšáku. Opíral se o hůl, druhou ruku na rameni mladého kaplana, kterého jsem neznal. Pan kaplan Brejcha po válce do řádu nevstoupil, protože velebný pán Meloun se z Buchenwaldu vrátil. Jenže pan kaplan neustále toužil odčinit, že jako kněz za války selhal. Dělal to pokáním, půsty a modlitbami ve dne i v noci, vsugeroval si fanatický denní řád jako Pascal, takže když se octl na Rovnosti, vypadal, řekl Harýk,* který se dostal ven na Velkou amnestii, jako kdyby na Rovnost přijel z Aušvicu na zotavenou. Válečné selhání nakonec odčinil. Pomohl nějakému agentu-provokatérovi přes hranice, jenže místo agenta v Německu skončil pan kaplan na Rovnosti a tam, na samotce, brzo umřel.

Před velebným pánem a jeho novým kaplanem šel, mešní roucha přes ruku, mladík, jenž vypadal na přestárlého ministranta, jako jsem byl kdysi při jedné příležitosti já. Dávno, dávno jsem jednou taky takhle vypadal. Tenkrát si velebný pán vykračoval přes náměstí ke kostelu svižně a silným hlasem na mě s výčitkou volal: „Honem! Honem, Smiřický! Jdete pozdě!“

Zaklepal jsem, důstojný pán Meloun sám pootevřel dveře, a když uviděl mě, řekl tiše:

„Smiřický, přijďte za chvíli. Asi za půl hodiny. Já...“

Pootevřenými dveřmi jsem zahlédl Tóndu Kratochvíla a nějakou holku zády ke mně. Trochu se otočila, z profilu jsem ji poznal. Dáša, teď už teda ne Sommernitzová.*

„Nebo ne. Jděte do kostela. Do sakristie,“ pravil velebný pán Meloun.
„Přijdu za váma.“

Otočil jsem se k odchodu. Sestupoval po vydřených dřevěných schodech a ohlédl jsem se, tu tvář jako měsíc jsem ještě zahlédl mezi dovíranými dveřmi jako měsíc v úplňku, můj symbol paradoxního, ale přívětivého nebe, na něž jsem věřil. Nebo nevěřil. Proto jsem občas zašel k velebnému pánovi, ačkoliv náboženství jsme měli jen do tercie, a teď už jsem končil kvintu. Jen tak. Na návštěvu. Velebný pán byl na faře sám, kaplan mu tenkrát, pár dní předtím, než přišli Němci, odjel na nějakou pouť do Říma a už se z pouti nevrátil. Velebný pán tedy zůstal sám, nového kaplana mu zatím neposlali, ani hospodyni neměl, na stravu chodil do hostince k Součkovům, kde mu dělali cenu.

Šel jsem do sakristie a začal jsem se modlit. Jenže – nezvládnutelné myšlenky. Brzy jsem byl u Ireny, slyšel jsem hlas, který se vždycky smál, hřiště za sokolovnou, kde holky hrály nějakou hru, měly udeřit pálkou o zem, odhodit ji a utíkat a kluk, který stál proti nim a držel v ruce míček, ho v té chvíli po nich hodil. Když se trefil, než holka doběhla na metu, vypadla ze hry. Zatím vypadly všechny. Na řadu přišla Irena, v předklonu jako by udeřila pálkou o zem, ale země se nedotkla, klukovi to nedošlo a s chutí po ní mrštil míčkem, trefil ji prudce do stehna, až vyjekla, ale míček odlétl stranou, teprve teď praštila Irena pálkou o zem, elegantně odběhla na metu, kde byla v bezpečí, a na kluka udělala dlouhý nos. Žádnou jinou tohle nenapadlo. Irena je génius, jediná. Pořád jsem se modlil, v duchu jsem říkal slova, ale viděl jsem tu dost nedávnou, zanedbatelnou událost na hřišti. Zavřel jsem pevně oči, abych myslel na modlitbu, a spatřil jsem Naďu, jak provinile stojí před maminkou.*

Si cor not orat, in vanum lingua laborat.*

Velebný pán přišel do sakristie a usedl do prošoupaného křesla, určeného pro biskupské návštěvy. Ve skříních visely dobře vyprané pluviály a komže, ministrantské komže, z nichž jsem nedávno vyrost. Bylo tu šero, skoro tma, nebýt úzkého okna, které tu zbývalo snad z rané gotiky. Důstojný pán na mě mlčky hleděl, všiml si, že jsem nesvůj. To jsem byl. Proč nejsou rádi, že jsou rádi, Dáša s Tondou? Musej lízt za velebným pánem, aby si toho všimnul někdo, kdo si takových věcí všímá...

„Proč k vám chodí, velebný pane?“ zeptal jsem se pak váhavě: „Není – není to trochu – riskantní?“

„Neměj obavy, Smiřický,“ usmál se velebný pán. „I v Německu jsou zatím taková manželství pravoplatná,“ řekl nejistě.

„Jenomže...,“ zarazil jsem se, nechtěl jsem velebnému pánovi přidělovat starosti. Chtěl jsem říct, že jenomže stačí, aby si toho všim někdo, kdo si všímá, pošlou na faru někoho, kdo se nedá opít mešním vínem* – a... To jsem věděl od Alíka Karpelesa,* jeho bratranec se včas oženil se všemi sedmi křestními listy doloženou árijkou, jmenovala se Hilde Schlösser, nikdo nemusel padělat matriky, a stejně si někdo všim. Mezi soukmenovci ujela Hildě huba a ex post z toho byl kriminální zločin zvaný Rassenschande.

Nezvládnutelný tok myšlenek. Technický termín jsem znal z hodin Die Deutsche Ideologie, kterou musela, chtíc nechtíc, učit paní profesorka Brunnenschattenová, proto nepřednášela, jenom četla ty věci z knížky s tím názvem. Ž dost tenké knížky; všechno, v co Němci měli věřit, se do ní vešlo, jenom paní profesorka Brunnenschattenová, třebaže byla Němka, jak říkal otec, jako poleno, na nic z toho mála nevěřila, už se vlastně ani nejmenovala Brunnenschattenová, ale Čvančarová, krásné německé jméno vyměnila za kabaretní české, a to se inspektoru Wernerovi nelíbilo.* Paní profesorka, tedy Čvančarová, pro mě ale pořád Brunnenschattenová – vlastně Brunnenschatten, bez slovanské koncovky –, četla monotónním hlasem jako umělá žena, ačkoliv když chtěla, uměla přednášet spatra a se zaujetím poezii Rainera Marii Rilkeho.

„Co bude dál, je v rukou božích,“ pravil velebný pán Meloun.

Božích. Nebo taky v docela jiných rukou. Pokud jich ovšem Bůh nepoužívá k nějaké zkoušce, které nerozumíme. Tak by to jistě vysvětlil páter Urbanec,* profesor dogmatiky na teologické fakultě v Praze, který znal Summu theologie svatého Tomáše Akvinského nazpaměť a byl zpovědníkem mého strýce Neumanna. Dovedl vysvětlit všechno. Kdyby mu šlo věřit.

Bylo už půl deváté, tma, pozdě na svatého Akvinského. Ovšem, takové věci se projednávají ve tmě.

Šel jsem domů.

Z Kamenice vyšla na náměstí Nina, od vlaku z Heřmanic. Tvářička rovněž měsíčná, povadlá žalem, zdálo se mi. Nic jsem o ní nevěděl. Taky jsem se nezajímal. Tenká lýtka v horáckých střevíčkách, odřený bleděmodrý kabát, probůh, snad stejný jako v ok-

távě, za války. Na vyšisovaných zlatých kadeřích šedivý baret. Šla sama, zmizela mi z dohledu pod dolním rámem okna.

V hotelu Bářina otce, v zadní místnosti, kde se už se všema všechno točilo, se ke mně naklonila Bára.

„Proč si jí nevšímáš?“

Podíval jsem se na ni nechápavě, byla zdvojená, ale to chlastem, tenkrát pan hoteliér nám na mejdan poskytl soudek rumu. Nikdo jsme nebyli zvyklí pít, protože za války alkohol byl jen na příděl pro fabričné hamouny, a pokud doma měli lahvičku, schovávali ji pro strejčka Příhodu, tj. skoro vždycky na úplatek někomu z Arbeitsamtu. Díval jsem se na zdvojenou Báru, nechápavě, snažil jsem se dostat ji do ohniska a tím ji scelit. Nešlo to. Obě Báry kývly hlavou, otočil jsem se tam, měsíčná tvářička, Nina ji zvedla ke mně, celou vlhkou.

„Já si – všímám –“, zakoktal jsem, vzal jsem Ninu kolem krku, poprvé v životě jsem na rtech ucítil teplé vlhko dívčí pusy.

Tak začala moje první tak trochu aféra. Proti mé vůli. Proti mým hollywoodským nárokům na dívčí krásu. Jak o tom o mnoho, mnoho let později zpíval písničkář: „Není-li tu ta...“

Chodil jsem s ní do lesa, kde jsme se líbali, pak jsem ji provázel na nádraží. Neovladatelné myšlenky mě odváděly k Ireně, k Marii, Naďa v té komedii s tragikomickým koncem ještě nebyla. Jenom ty dvě, a žádná nechtěla. Líbal jsem Ninu. Pak jsem přestal. Prodělal jsem jenom křest voňavým ohněm rouge na rty, pod sukně jsem jí ani nesahal. Nebyla to Judy Garland, která mi v noci nahrazovala ty dvě, co nechtěly. Nebo možná by i chtěly, ale já v jejich přítomnosti ztuhl trémou a dokázal jsem pohybovat jen svaly, které ovládají ústa.*

A tak pořád ze školy do lesa, to už se vyučovalo odpoledne a v Obchodní akademii, protože gympl zabrala Hitlerjugend, v lese na lavičce, o něčem jsme mluvili, mlčeli, nevěděl jsem, jak to skončit, z lesa na nádraží. Mlčeli jsme. Neovladatelný tok myšlenek... Jak jsem čekal na Marii před domem pana Skočdopole, protože tudy chodila do gymplu, všechno s Přemou domluveno, předstíraná konverzace, objevila se v modrém kabátku, fau fýr fiktoria* na hlavě, protože sněžilo, přistoupil jsem k ní, ale zvedla nos a nespustila jej celou cestu ke škole. Přilepit se na ni po vyučování jsem ten den nemohl, někudy mi unikla. Konec jedné z těch kapitol.*

A Nina byla samozřejmě moudřejší než já.

Bývala to nerozlučná kamarádka s Bárrou Innemanovou, jenže ta už dávno nepřistupovala do stejného vlaku v Poříčí, kde Nina už vyhlížela z okna. Bydlela v Praze. Podle jízdního řádu měl tu pražský rychlík být dřív než lokálka z Heřmanic, jenže v té historické situaci se vlaky přestaly řídit jízdním řádem. Jejich dívčí přátelství zničil vdaný stav. Manželka československého faráře v Heřmanicích nad Ledhují, v domácnosti, manželka rady Čefelína z ministerstva vnitřního nebo snad zahraničního obchodu, snad z té protekce inspektorka škol, to jsem nevěděl. Ale členka Strany. Hotel jejímu otci už nepatřil. Nevadilo to. Otec prý vstoupil na Gottwaldovu výzvu, jazyky, snad, patrně zlé, tvrdily, že se přilepil ke kostelecké partě, kterou pochválil sám prezident, když se kvůli tomu, k čemu parta vzorně napomohla, začal upíjet. Nevím. Nic nevadilo.

Vídal jsem paní profesorku Brunnenschattenovou v lese s nějakým chlápkem, zřejmě randili, a divil jsem se jí. Paní profesorka byla hezká, i když Němka jako poleno, štíhlá blondýna v dirndlu přes bílou blůzu, kterou, říkalo se, jí do školy zakázal nosit mravný ředitel Zach. To jsem byl v primě a nevěděl jsem, že má blůzu zakázanou, aby nevzrušovala kvintány, snad i kvartány a terciány, ale už v sekundě jsem si to domyslel, protože bylo léto a paní profesorka ji nosila po městě, v létě bez dirndlu. Do školy chodila v hnědých šatech, zpod kterých jí občas koukala růžová krajka spodničky, holkám to vadilo, tak vyslaly Stázku Anastázovou, aby jí to na začátku hodiny němčiny pošeptala do ucha. Jak šla Stázka ke stupínku, viděl jsem, že má vzadu na sukni díru a pod ní žádnou růžovou spodničku, ale zřejmě bleděmodré kalhotky. „Aufstehen! Umdrehen!“ nařídila paní profesorka, nedělala s tím dlouhý proces. Celá třída se otočila, paní profesorka asi povytáhla spodničku, protože krajka zmizela, a znova nařídila: „Umdrehen! Setzen!“

Ze školy jsem tehdy chodil se Stázkou, která bydlela v domku u nás na dvoře, a řekl jsem jí, že má vzadu na sukni díru. Pravila: „To je toho!“ ale den nato, když jsem se k ní po vyučování připojil, držela si oběma rukama na zadku aktovku. Zlomyslně jsem se jí zeptal, proč to dělá, musí to přeci být nepohodlné, a ona odsekla: „Protože mám na prdeli díru,

jaks mě na to včera laskavě upozornil. Ale musela sem smolit matickej úkol, tak sem to nestačila zaštopovat.“ Na zaštopování byla díra stejně příliš velká.

Chlápek paní profesorky byl nijaký, o něco menší než ona, nazrzlý a měl brejle. Divil jsem se jí. Pak ohlásila Hrušková z Babí nahlas: „Holky! Brunenšatka chodí s Čvančarou z vokresu!“ Žpráva byla určena jenom pro holky, jenže Hrušková měla hlas jako trumpetu, takže to slyšeli všichni. Kluky novinka moc nezajímala, já byl výjimka.

„S tím zrzounem?“ zeptala se Bára. „S tím prtavým?“ zeptala se Pitašová, ačkoliv sama byla maličká. Ruda Sepp,* který seděl za mnou a měl nohy na lavici, pravil: „Bude mít brzo problém!“

Holky zmlkly, kluci zpozorněli. To bylo někdy v únoru, za Druhé republiky. V Beránku dal pan Mrština do okna tabulku, napsanou ručně a nedbale, ŽIDUM VSTUP ZAKÁZÁN, a u toho droboučkým písmem: Omlouvám se ctěnému zákaznictvu. Ale co mělo bejt? Čvančara žid nebyl, natož paní profesorka jako poleno. Stejně jako Ruda Sepp, který navíc mluvil německy dost špatně.

„Jakej problém, sire?“ řekl Lexa.*

„Jestli si ho veme, bude mít brzo problém,“ pravil Ruda. „Řek to včera muj fotr, a ten má vo těchhle věcech spolehlivý informace.“

„Proč problém?“ opakoval vyzývavě Lexa.

Ruda vyplivl opotřebovanou žvejkačku z domácích zásob na mapu republiky na stěně. Žvejkačka se přilepila na Brno. „Brunenšatka je Volksdeutsche.“

„Co je to?“ zeptal se Jebavý.

„Echt deutsch,“ řekl Ruda.

„Tó seš ty taky,“ pravila Nina. „Prej.“

„Ponivač se Češi na podzim nebránili, říká fotr, dá fuja* rozkaz a německá armáda přitáhne ze Sudet sem,“ pravil Ruda.

Pilous zařval:

„Nemaluj čerta na zed!“

„Myslíš, že sem z toho vedle?“ Ruda si nacpal do pusy čerstvou žvejkačku. „Budu mít problém taky.“

„Proč ty?“ řekl vztekle Pilous. „Seš přeci taky Volksdeutsche.“

„Prej,“ pravil Ruda. „A jestli sem, budu se za chvíli místo latinských slovíček učit Paradeschritt.“

Rozhostilo se ticho.

„No průser,“ pravil Ruda. Do třídy vrazil Bivoj,* matikář, a překvapeně se rozhlédl. Byl zvyklý na rámus, který vždycky zanikl, teprve když

on zařval jako tur. Až donedávna byl jeho vstupní projev: „Jsem tady v židovské škole či co?“ Od té doby, co v Beránku, kam chodil hrát šachy s panem Lewithem, pověsil pan Mrštík tu tabulku, řval pouze: „Ticho tu bude!“

Bylo ticho a měli jsme o čem přemýšlet. Bivoj zabručel a dřepel na židli za katedrou, až zapraštěla. „Anastázová!“ zařval.

Za chvíli měla Stázka kuli z matiky.

Od nádraží přicházel voják v ošoupané uniformě. Z kostela vyšla žena, zamávala na něj. Voják měl černé výložky, ale ženista to vlastně nebyl. Žena v elegantním semišovém plášti. Dali se do řeči. Měla ty bohaté černé vlasy jako dávno, dávno, kdy jsem na vlastní oči uviděl a poprvé si uvědomil bídu. Lezl jsem za ní po žebříku na rozhlednu na Lipí a spatřil jsem kalhotky, záplatané, seprané, ne už bleděmodré, ale šedivé permanentním zápasem o čistotu. Anka Pitašová.

Berta* byl pořád na vojně, muselo to být snad už šestý rok. Když odvedli mě, ještě v tom mezidobí, jemuž se snad mělo říkat Třetí republika, ale neříkalo, jeho pro krátkozrakost nevzali. Dostal modrou knížku, jenže potom, už pěkných pár let po Únoru, nějaký snaživce zjistil, že Berta nevykonal tzv. radostnou povinnost každého mladého muže, špatný zrak přestal vadit, knížku mu sebrali a šel konat tu povinnost.

Jeho holohlavý otec už dům U Města Londýna nevlastnil, pořád v něm však pracoval, pořád úslužný obchodník, od rána do večera obsluhoval v krámě paničky, někdy nové, často ty staré. Nepochopitelně. Právě tak nepochopitelně milostivá paní pořád seděla v pokladně, pořád s vysokým účesem, pevným tak, že ani vlásek jí nezabloudil, kam neměl, když odpoledne pražilo do prodejny slunce. A Berta pořád na vojně, pořád obyčejný voják.

Dohodli jsme se, že na svatbu půjdeme všichni, i Knobloch, na něhož si paní profesorka zasedla, že musel dělat reparát, i Ruda, kterému to prý fotr doma zakázal, dokonce i Ilse Seligerová, skutečná Němka, ne jako*

Ruda, podle Niny (nejen podle ní) jenom Prejněmec. Ženská vyhrála nad čtenářkou Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei, knihy v hnědé obálce, kam o přestávce vždycky ostentativně strkala nos, místo aby žvanila s holkama. Lexa se jí zeptal: „Proč neslzíš? To eště nejsou svoji?“ a Ilse odsekla: „Já limonády nečtu. Tohle je od dr. Josefa Goebbelse, a náhodou moc zajímavý.“ Lexa scvakl paty a zahajloval, ale nevadilo nám to. Ilse byla Ilse, zblblá se do fuji, jinak to byla normální holka, tzv. beznadějně zamilovaná do Jarky Pily z kvarty B. Ten citový vztah ani fuja nezrušil. Byla jen pitomá navíc k tomu, jako byly ostatní holky.

Ruda asi Němec byl, i když se to na něm nepoznalo, zato bylo znát, že ho to netěší. Podle jakési pověsti, ve městě dost rozšířené, se jeho dědeček jmenoval Šeptal a dělal hrobníka na židovském hřbitově. Když umřel mocnář Franz Josefa skoro současně s ním i pan Šeptal, jeho syn si změnil jméno na Sepp. Já jsem legendě moc nevěřil; ale jednou jsme s máti a s otcem seděli na nějaké slavnosti v hospodě Sokolovna, pánové u stolu se hádali o něco, čemu jsem nerozuměl, a pan Sepp, který se nehádal, pouze poslouchal a mlčel, najednou vstal a jal se vojácky zpívat Fest steht und treu die Wacht am Rhein a otec vstal taky a dal mu přes hubu.

Takže pan Sepp Němec byl a já si utvořil soukromou hypotézu, že dcerou hrobníka na židovském hřbitově je paní Seppová. Jenže ta zas mluvila německy tak perfektně, že manželka sem tam opravovala, a vůbec nejlíp uměla řeč našich, jak říkal otec, tradičních nepřátel, její dcera Hannelore. Po Mnichově němčila i v krámech, ačkoliv předtím tam mluvila česky, a to perfektně. Pan Hernajs, hokynář a český fašista, předstíral, že neví, co chce, a Hannelore si šla stěžovat na radnici.

Její brácha Ruda byl podle Niny Prejněmec. To by vysvětlovalo, proč uměl německy tak špatně. Lexa tvrdil, že to dělá schválně, doma že mu říšským jazykem huba jede, jenomže k nim domů nikdo nechodil, žili v jakémsi árijském ghettu. Takže jsme nevěděli.

Ruda, jak jen to šlo, z ghetta vypadnul.

„Myslíte, že můžu jít taky?“ ozvala se nesměle Gerta Wotická.*

„Proč bys nemohla?“ zeptal se Berta. To už s ní začal chodit.

„Však víte,“ pravila Gerta.

„Já to nevím,“ řekl Vlasák. „Ty to víš, Báro?“ Obrátil se na hoteliérovu dceru a Nininu nejlepší kamarádku, protože on zase chodil s ní. Bára zavrtěla hlavou. „Kdo ví,“ pravil Vlasák hlasitě, „proč by Gerta nemohla jít Brunenšatce na svatbu?“

Všichni zavrtěli hlavama a Gerta píplá:

„Tatínek nesmí ani do kavárny.“

„*Ʒdeme do kostela, miláčku,*“ řekl Lexa. „*Tam smí lidé jakéhokoliv vyznání. I Seligerová. Jestli Sepp, to nevím, neb mi není jasné, lze-li bez vyznání pokládat za vyznání.*“

Sem tam se někdo zasmál. Ruda řekl:

„*Iš bin ajn Tajčr und kenne Kirche gehen!*“

„*Sehr gute!*“ pravil Lexa. „*Takže dem všichni. Jakej jim dáme svatební dar?*“

Přema byl v Austrálii. Dozvěděl jsem se to od jednorukého legionáře, když ještě žil. Jenže Přema by stejně nepřišel, i kdyby moh. Nechodil do gymplu.

Před hotel předjel umytý hillman, vylodil Knoblocha v koženém kabátě, s rukavicema na ruku, se sovětskou pokrývkou hlavy. Od spořitelny se blížila dvojice v hubertusech, Pilousovi. Knobloch se zastavil, obnažil pravou ruku a vykročil jim vstříc. Potrásl rukou nejdřív Kvěťě, pak Láďovi, oběma, zdálo se mi, o poznání srdečněji, než bylo v zemi zvykem. Asi jen zdálo. Stáli moc daleko, abych slyšel, jestli to bylo Ahoj.

Ivan Vejražka ale nepřijde. Potkal jsem ho v Karlových Varech, kam jsem pošetile jel za Bibinou,* a sotva jsem spatřil Ivovu partnerku, na Bibi jsem zapomněl. Zlatovláska. Byl jsem ještě v tom věku, tak mi hodila kolem krku to neviditelné laso jako před lety Lizetka a před ní Irena, snad ještě s copy, z nichž to laso spletla a které si přivezla z Užhorodu a v Kostelci si je brzo ustríhla.

Tak mě Ivova partnerka držela v lasu, ale jen na chvíli, ne jako Irena, jako Marie, na dlouhá leta. Huba jí však jela krásně. Laso kolem krku, s radostí jsem kráčel na Národní výbor za svědka. Ráno mě v hotelovém pokoji probudila kocovina, v recepci mi sdělili, že novomanželé už odjeli. Ještě jsem nevěděl, že do Afriky, novomanželé mi to neřekli, ačkoliv jeli legálně. Z Afriky do Spojených států, později, ovšem už na vlastní pěst. Poslali mi aspoň lístek z Casablanky.

Složít jsme se ani nemuseli, přinesli jsme mlejnek na kafe, ale unikát, prototyp od firmy Atlas, která patřila otci Zdenka Heřmana z kvarty B, takže kafemlejnek byl gratis. Vymyslel ho prý sám pan továrník, což bylo docela možné, pan Heřman byl vyučený elektromontér a továrníkem se stal, když zbohatl z několika takových patentů. Ve strojku byla ocelová vrtulka, nasyvalo se tam kafe, přiklopilo se bakelitovým víčkem, strojek se zapojil do sítě a zapnul se vypínač. Vrtulka se roztočila pekelným tempem, po chvíli Zdeněk, který nám to předváděl u nich doma, vypínač vypnul, odklopil víčko a z kafe byl prášek jako z tureckého mlejnků. Jenže bez práce. Patentovat si to zatím táta nedal, čeká, až to praskne. Pan továrník byl vlastenec.

Bára se radovala. „Takovej dárek vod nikoho nedostanou! Takhle originální!“

Lexa řekl: „Oušem nevýhoda dárku, slečno Innemanová, spočívá v tom, že kromě pana továrníka Heřmana, jenž si je před válkou nakřečkoval na experimenty, nikdo žádné kafe nemá.“

Bára se ušklíbala:

„Dá se v tom mlít i bukvicový!“

V každém případě bude dárek užitečný, až to praskne. Zdeněk nám pod pečeti mlčení svěřil, že kromě dvou prototypů vyrobil už otec tajně několik set těch kafemlejnků, ale čeká, až Říše padne, a pak je hodí na trh jako světovou novinku.

Problém byl pouze v tom, aby paní profesorka válku, respektive Ravensbrück ve zdraví přežila.

Svatebčanů, kromě nás, moc nebylo. Jenom pan Čvančara, pošták, otec a vdovec, ženich byl jeho jediný syn. Paní profesorka pocházela z Liberce v Sudetengau a její příbuzní, pokud vůbec nějaké měla, byli tedy nyní říšští Němci. Žádní na svatbu nepřišli, což poněkud potvrdilo pověst nebo drb či co to bylo, že paní profesorka je nemanželský sirotek.

Ale slušelo jí to velmi, měla na sobě bílý kostým a nadra jí vpředu nadzdvihovala nadprůměrně veliký zlatý kříž, jaký jsme na ní ještě nikdo neviděli. Profesorský sbor se dostavil, dokonce i morální ředitel Zach, jenž jí kdysi kvůli těm nadrům zakázal chodit do školy v bílé blůze. Ten, pro totální absenci příbuzenstva, dokonce nevěstu dovedl k oltáři, kde čekal velebný pán Meloun, měsíčná tvář rozsvícená nadzemskou laskavostí a pozemskou radostí.

Několik holek brečelo, taky profesorka Kuralová, kterou podpíral Bivoj, a to zas potvrdilo zvěst, že brzo stanou před oltářem i tihle dva: dost obávaná latinářka a matematický děs školy. Jenomže to se udá v kostele Církve československé a oddávat je bude zbrusu nový duchovní, reverend Novák.

Když jsem paní profesorce podáním ruky gratuloval, viděl jsem, že má modré oči radostně usazené, a jak se na mě podívala, ačkoliv jsem se snažil je zadržet, vytryskly i mně a paní profesorka mi stiskla ruku a usmála se.

Doma jsem zasedl k domácí kompozici na téma Der Herbst, kterou nám uložila den před svatbou, a místo obligátního popisu červenajících se listů na stromech a mlžinaté krajiny po ránu začal jsem básnit:

Bald kommen Winterstürme mit dem weissen Schneen
Und langsam wird zum Kot der alte liebe Pfad.
In meinem Herze kalte Winde wehen.
Es ist der Herbst. Er kommt in uns're Stadt.

Přestal jsem se dívat na náměstí, na barokní průčelí přistavěné k prastaré gotice, rovněž pozlacené sluncem babího léta. Obrátil jsem se do zlatofialového jasu tapet, stejného jako tenkrát, jenom tapety byly hodně sloupané, vybledlé. Ze skříně jsem vytáhl sako a šel jsem dolů.

Po mramorových schodech, už před těmi dvaceti lety prošlapných, tehdy jsem šel po nich nahoru, do pokoje, kde na posteli ležel saxofonista a Lothar Kinze mě sváděl ke kolaboraci – *Klingt es nicht schön? A já: Wie eine Glocke. Sehr traurig.**

Po mramorových schodech dolů. Výtah v hotelu neměli, hotel však byl, býval krásný, bledě barevný, secesní, snad nikde neměli secesi tak ryzí, ani v Paříži. Nebo se mi to zdálo? Moc z ní nezbyvalo. Z recepce na zvýšeném podlaží, před posledním zákrutem schodiště, houkl mi za zády člověk v hotelové uniformě. K ošacení se obličej nehodil.

„Soudruhu!“

Přimrazil mě k třetímu schodu odshora, do mrazu hlasu jsem znehybněl, ale hlas řekl:

„Nákej soudruh vás čeká v kavárně.“

Dokončil jsem tedy sestup do světa, odkud jsem dávno, dávno odešel, pořád krásného, jenom vybledlého, zelenozlatého, kde se ve slunečních paprscích třpytila chumelenice zvířeneho prachu. Od úpatí schodiště vedly vlevo dveře z broušených skel, tak solidních, že nerozbitých, do kavárny, prázdné, ale plné přízraků. U mramorového stolku tu kdysi seděla Irena, šel jsem k ní, „Ahoj, duše!“ Zamračila se na mě, pak se jí oči rozsvítily, protože mi přes rameno uviděla Zdeňka.* Vrátil jsem se ke kapele, Lexa řekl: „Přijměte mou nejsrdečnější soustrast, sire!“

Jenom přízraky. Z temné poloviny kavárny zaznělo dvojí tukanutí koulí. Čekající soudruh si krátil dlouhou chvíli solitérem na biliárovém stole. Asi mě uslyšel, otočil se, v hnědočervené tváři se zabělal úsměv a Franta mě pozdravil:

„Ahoj!“

Přízraky zmizely. Franta Jelen byl skutečný, taky v uniformě, parádní, nádražácké, bez červené čepice, tu položil na mramorový stolek.

Toho dne Lexa málem položil na lopatky pana inspektora Heinze Dietricha Wernera. Vyšel na to výnos: u vchodu každého gymnasia musela stát dvoučlenná studentská stráž, která nesměla vpustit do ústavu nikoho, pokud se nelegitimoval, byť byl strážní osobně znám, a k tomu nestačil ani pavouk na klopě, protože to mohl být, slovy pana inspektora, eine List des Feindes, der nie schläft. Výnos, sepsaný nějakým protektorátním úředníkem, pan inspektor vylepšil v dokumentu sice neuvedeným, ale inspektorem Wernerem vyžadovaným fyzickým zápasem v případě, že vstupující, byť byl strážní znám ještě líp než inspektor Werner, odmítne se legitimovat. Takže zápasit s inspektorem se muselo. Když do boudy vrazil prvně, bázliví strážníci se dali potupně srazit k zemi jedinou ranou paže vytrénované v Turnvereinu v Aši, jenže tím se Wernerovi zhoršila nálada tak, že explodoval, ještě než dorazil do první třídy, a došlo pak k řetězové detonaci v nezvykle velkém počtu tříd, na jejímž konci čekalo gestapo. Nikoli na členy neschopné stráže, ale, tenkrát, na profesora Schwarze, němčináře před výslužbou, protože se chatrnou výslovností znelíbil panu inspektorovi. Ten brzo zahynul v Dachau, několik nešťastníků z jiných gymnasií přišlo později o život v Buchenwaldu, v Majdanku, v Treblince.*

Proto taky Werner po válce visel. Legenda pravila, že na jeho býčí šíji oprátka nestačila, a kat ho musel vlastníma rukama zaškrtit. Asi jenom legenda.

A tak Lexa, poučený první návštěvou té podivné nestvořry, použil k zápolení všemožných chvatů jiu-jitsu, které se doma učil z knížky, a Heinz Dietrich Werner se málem ocitl na lopatkách. Málem. Co by následovalo, kdyby na ty lopatky inspektora opravdu položil, nešlo odhadnout. Třeba by Lexa dostal Svatováclavskou orlici, anebo by pan inspektor celou naši boudu nařídil zavřít a všechny kantory poslat tam, kde se pozbývalo veškeré naděje. To si Lexa nechtěl vzít na svědomí, a tak z ničehož nic zoufale vzdychl a dal si od pana inspektora nasadit dvojitého nelsona, který mu málem zlomil vaz, zato pana inspektora uvedl do neslýchaně dobré nálady. Nevrazil do prvních dveří vlevo, kde měla prima B matematiku a za nimiž profesor Bivoj ztratil už dvě kila smrtelným potem, ale vydal se bryskním krokem do druhého poschodí, kde paní profesorka Čvančarová z tenké knížky vyučovala naši třídu německé ideologii.

Pod Čvančarová se skrývalo jméno z Nibelungů, ale paní profesorka nám nikdy neřekla, jak se jmenuje křestním jménem. Tenkrát si profesori se studenty netykali, nemusela nám teda nic říkat.

Mně to vrtalo hlavou. Zeptal jsem se Rudy Seppa:

„Víš, jak se Brunenšatka jmenuje křestním ménem? Že prej jako tvoje ségra?“

„Lorka? To nevím,“ pravil Ruda. Jeho sestra se jmenovala Hannelore a Ruda se za její němčení styděl a říkal jí Lorka.

„Lorka taky ne?“

„To taky nevím.“

Dál jsem se neptal. Potom, jako poslední, kdo byl hotov, a stejně na kuli, jsem jednou nes Bivojovi do kabinetu kompozice, a když jsem je položil na stůl před jeho křeslo, na němž měl kvůli zlaté žíle nafouklou pneumatiku, zahlídl jsem, že na profesorském rozvrhu hodin je u němčiny několikrát napsáno „B. Brunnenschattenová“.

„Křesní méno začíná bé,“ řekl jsem Rudovi.

„Bohumila,“ pravil Ruda.

„To určitě! Taková Němka! Sudetačka!“

„Třeba se počestila. Já nevím. Seš do ní udělanej nebo co?“

Cítil jsem, že rudnu. Tajemství mi pak odhalila ženská zvědavost. Do třídy vrazila Stázka a zahulákala jako na lesy:

„Holky, že nevíte, jak se Brunenšatka menuje křestním ménem?“

„Kaltenbrunne,“ zabručel Ruda otráveně, ačkoliv Stázka se obrátila jen na studenty opačného pohlaví.

Všechny holky vrtěly hlavami, oči, jak se říká, na nich navrch.

„Brunhilda!“ zvolala Stázka, jako kdyby oznamovala vítězství SK Kostelce v tehdy populární české házené.

Celá třída se rozchechtala, jenom já ne. Brunhilde Brunnenschatten. Jako z Nibelungů.

Rozhod jsem se, že o tom jméně napíšu báseň, ale – zatím – mě nic nenapadalo.

Werner vstoupil, paní profesorka pozdravila laxně árijským pozdravem, my jsme vstali a rovněž jsme různými způsoby zahajlovali. Inspektor Werner srazil paty, předvedl uzorně árijské pozdravení a my čekali, že zařve „Weitermachen!“ K našemu překvapení však Werner pravil téměř lidsky: „Weitermachen“, a vydal se po stupních vzhůru do poslední lavice, kde se tetelila Stázka Anastázová a Gerta Wotická byla na omdlení. Bylo to brzy po zřízení protektorátu, žáci mojžíšského vyznání ještě nemuseli nosit žluté hvězdy a z gymplů je zatím nevyházeli.

Inspektor si rázně sedl zrovna vedle Gerty, podíval se na ni a instinkt mu řekl, že s touhle studentkou něco není v pořádku. Taký nebylo. Gerta vypadala jako modelka, jenže pro karikatury malíře Rélinka, které povinně otiskovaly i Kostelecké zvěsti. Werner na ni chvíli podmračeně zíral, potom se však rozjasnil a zaposlouchal se do výkladu německé ideologie paní profesorky Čvančarové. Paní profesorka si po každém druhém slově odkašlávala a bylo znát, že v ústech má Saharu.

„Der Führer und Reichskanzler des Grossdeutschen Reiches,“ četla z knížky líbezným hlasem, třesoucím se jí jako osika, a pravou sudetáckou výslovností, „wurde in Braunau geboren. Er kämpfte als Frei...“

„In Braunau am INN!“ přerušil ji Werner vlídně. Věděl, že ačkoliv se jmenuje tak nepěkně, má pod tím to krásné jméno rovnou z Nibelungů. „Sonst,“ pokračoval stále vlídně, „möchten Ihre Studenten denken der Führer sei ein böhmischer Gefreiter. Das wäre ein Irrtum!*

Ein GROSSER...“ *uchechtl se*, „...Irrtum, Frau Professor!“ *a rozchechtal se smíchem snad Belzebuba.*

To byla historická událost. Inspektor Werner se chmuřil, mračil, křičel a řval, ale pokud lidská paměť sahala, nikdy se nesmál, natož aby se chechtal.

Ve třídě bylo ticho, v jeho akustice inspektorův zupácký smích nesnesitelně rezonoval. Paní profesorka, stojící v pozoru pod stupínkem, se opřela zády o katedru a štíhlé nohy se jí viditelně třásly. Podivný randál trval neskutečně dlouho, ale byla to možná jenom psychologická iluze, neboť inspektor Werner se v kvartě B chechtal poprvé v lidské paměti.

Když se uklidnil, všem nám povolily svaly. „Also,“ pravila příšera, „das haben wir den Führer. Jetzt könnte uns jemand über Herrn Reichsmarschall Hermann Göring was berichten!“ Panoramaticky se rozhlédl po třídě a všiml si přiblondlé hlavy Franty Jelena. Byla ve skutečnosti kaštanová a na ježka, přiblonďlost představovalo jenom pár žlutých pramínků ve Frantově vrabčím hnízdě. Inspektora však Frantova hlava upoutala, snad tou nepatrnou přiblonďlostí. „Sie!“ pravil, pořád docela vlídně, a ukázal na Frantu. Franta ho neviděl, protože se tyčil v první lavici k inspektorovi zády. Paní profesorka si tedy odkašlala a chraptivě řekla: „Jelen, fangen Sie an!“

Inspektor se nemohl treftit líp. Jeho mateřštinu Franta ovládal na pětku. Přesto vstal a pravil s velkou jistotou ne dost informovaných:

„Der Fuja wurde geboren.“

Tečka. Dál nic. Inspektorově otázce zřejmě nerozuměl. Werner zase neporozuměl, jak si to má vyložit. Dlouhé mlčení. Werner, pořád bez vzteku, pravil: „Über den Führer haben wir schon gehört. Wer will was über den Herrn Reichsmarschall was berichten?“ Další panoramatický pohled, další hluboké mlčení, ačkoliv některé holky to měly našprtané, jenže hlásit se dobrovolně bylo jako zahrávat si s čertem. Inspektor se rozhlížel, rozhlížel, až mu zrak přitáhla zbledlá tvářička Gerty Wotické a na té se ustálil. Gerta, jako zhypnotizovaná hadem nikoli z ráje, vstala a koktavě, leč bezvadnou němčinou, spustila:

„Herr Reichsmarschall Hermann Göring hatte sich im ersten Weltkrieg als Jagdflugzeugführer ausserordentlich ausgezeichnet. Er...“ a drmolila dál a dál, tvář pana inspektora však neprojevovala spokojenost, nýbrž se chmuřila, chmuřila, až se náhle pan inspektor zeptal šeptem. Taky historická událost. Nikdy předtím. Šeptem:

„Bist du eine Jüdin?“

Gertička se zapotácela, pípla:

„Ja, bitte...“

A tu se Werner vztyčil do celé své šíře a zařval jako tur:

„Heraus!!“

Gerta Wotická omdlela.

„Weg mit ihr!“ zabručel Werner a ukázal na Stázku a na Báru Inemanovou v lavici před ní. Holky sebraly omdlelou Gertu a odvěkly ji na chodbu, k vodovodu, kde ji začly křísit. Inspektor Werner spochodoval po stupních dolů ke katedře a pravil podivně vážným hlasem paní profesorce:

„Kommen Sie mit!“

Poté vypochoval z hlubokého ticha třídy, v němž bylo slyšet jen dupot jeho okovaných bot a tukání stěvičků paní profesorky Čvančarové.

„No nevlez. Přeci mě znáš?“

„A nic ti...“

„Přišel sem vo náky pecky. Z toho si prd dělám!“

„Vod dráhys nevylít?“

„Vidíš, ne? Dělán výpravčího v Radechový.“

Díky rodokmenu, jehož každý příslušník od vzdálené minulosti předchozího století makal, stal se z povinnosti, již mu rodokmen v historické situaci ukládal, paragrafem,* nedobrovolným dělostřeleckým poručíkem v Kobylci. Od maturity, na niž jsme v secesním hotelu měli po dvou desetiletích vzpomínat, sešel jsem se s ním poprvé právě v té zakopané prdeli tehdy ještě nedávného mládí. Maturu neudělal, teprve po válce, z milosti revoluce a taky proto, že hlavní předmět, v němž mu zely nepřeklenutelné díry, už neexistoval. Německé domácí úkoly jsem mu psal já, co jsem napsal, tomu nerozuměl, ale odevzdával to paní profesorce Brunnenschattenové. Z mladické blbosti jsem mu provedl kanadský žertík, který paní profesorku přiměl, že se vydala podél trati do vechtrovského domku, jehož obyvatele jsem na téma *Meine Familie* vylíčil takto: *Mein Vater ist ein Alkoholiker, meine Mutti eine Hure.* Z mladické pitomosti. Franta nerozuměl, paní profesorka Brunnenschattenová, v dirndlu přes bílou blůzu a v bílých podkolenkách, vylezla na šterkový násep a zjistila, že *Mutti* je oblíbená porodní bába a otec nekuřák a nepiják.

V domečku, kde se jako ve starém filmu bratří Marxů na noc do dvou postelí skládalo šest lidí různého pohlaví a věku, byla pouze jedna láhev alkoholu, předválečný Meinelův rum, součást každé české domácnosti, lék na chřipku a nastuzení, za tím účelem pečlivě uchovávaný a přidělovaný po lžičkách, takže vydržel přes válku až do února 1948, kdy se ajznboňák poprvé v životě ožral, neboť dopil historický nápoj na jedno posezení.

Franta se vrátil z kabinetu paní profesorky, čekal jsem ho s obavami, ale neměl na mě ani vztek. Jenom mi řekl: „Cos to tam, blbe, vo našich napsal? Máma myslela, že Brunenšatka si potřebuje dát pomoct, dyž se zjevila u nás. Škoda že to byl vomyl. Měl bych protekci u matury.“ Prorocky dodal: „Takhle z říšského jazyka rupnu.“

Stejně by mu byla protekce u paní profesorky houby platná. Příšera Werner se k maturitám neohlášen dostavil a za výkon v hlavním maturitním předmětu Frantu málem poslal do Aušvicu.

Přeci jsem ho znal. Nevlez tam.

Na velebného pána Melouna právně pochybný sňatek Dáši Sommeritzové s Tondou Kratochvílem nakonec praskl, ale přepsané matriční knihy, na nichž jsme s Rostou Pittermannem nedlouho po ženitbě pracovali celou noc, naštěstí zůstaly v tajnosti. Nikdo nás neudal. Udání přišlo jenom na oddávajícího, na Dášu a na Tonda a říkalo se, že je práskla Tondova bývalá, Antonie Šimková, s kterou Tonda chodil sedm let, než mu padla do oka Dáša. Na Tonce to ulpělo a celou válku se jí lidé vyhýbali, i kluci, ačkoliv za hřích stála, jenže i hříšek se dal vyložit jako sexuální kolaborace, a tak se Tonka ze zoufalství začla tahat – tak zněl dobový termín – s německýma vojákama. Když Říše v květnu zkolabovala, ostříhali ji dohola, naštěstí pro ni vyšlo však z gestapáckých archivů najevo, že velebného pána udal nenápadný pan Alois Malina, a taky že to byl on, kdo psal články do Árijského boje pod pseudonymem Franz Sauer. Když Tonce vlasy zas narostly, bylo jí už skoro třicet, a že se tahala s Němcema, lpělo na ní pořád. Tak se nevdala a stala se domovní důvěrnice v znárodněném činžáku pana Moutelíka, kde si hořkost života vylejvala na partajích.

Pan Malina alias Franz Sauer byl antisemita, jedna z těch neuvěřitelných lidských bytostí, které posedne ničím nemotivovaná, a proto normálním lidským rozumem nepochopitelná nenávist. Jediná normální motivace mohla být, že se mu Dáša taky líbila, nedala mu, a jeho antisemitismus byl vlastně žárlivost. To by se však vědělo, někdo někde by je viděl, Dáša by se svěřila kamarádkám, takovou nějakou normální cestou by to nakonec bylo veřejné tajemství. Nic takového ve známost nevešlo. Na druhé straně pan Malina nikdy na židy nenadával, jako to dělávalo několik kosteleckých židobijců v hospodě, kde i pan Malina byl štamgast. Dokonce bohatší židy na ulici uctivě zdravil, léčil se u pana doktora Strasse a za Mnichova nevstoupil do Vlajky, kam se uchýlili ti kostelečtí židobijci a taky pár politicky naivních lidí, zklamaných Nevillem Chamberlainem, mávajícím z letadla papírem o míru. Pan Malina byl prostě záhada. Enigma. Jenže když z Dáši Sommernitzové najednou byla paní Dáša Kratochvílová, vrtalo mu to hlavou, protože nemohl uvěřit, že by byl přeslechl jejich ohlášky. To se našlo v archivu hradeckého gestapa. Pan Malina chodil neděli co neděli na hrubou a často v týdnu i na jitrní, se zbožným zájmem naslouchal kázání velebného pána Melouna i všem sdělením farnosti, tedy i ohlášek. A tak na hradecké gestapo šlo nové udání, na faru se dostavil nový gestapák, bez ustřelené pŕlky hlavy, a přestože mu velebný pán taky nabídl mešní víno, ani se ho nedotkl a čerstvě vypadající zápisy v neopotřebované matrice mu hned řekly, oč jde. Když přišel na záznam o svatbě Dáši Sommernitzové s Frantou Kratochvílem, datovaný přede dnem, kdy vláda takové sňatky zakázala, velebného pána sebral a odvezl ho s sebou do Hradce.*

Co tam s ním dělali, dalo se domyslet. Po válce vyšlo najevo, nejenže spiklence neudala Antonie Šimková, nýbrž Alois Malina, ale také, že zmučený velebný pán Meloun vzal přepsání matriky na sebe. Proměnil se tak v anděla strážného, který nade mnou a nad Rostou držel ochrannou ruku, takže na nás to neprasklo. Velebný pán a Dagmar a Antonín Kratochvílovi se stali prvními obětmi gestapa v Kostelci. Manžele poslali do Aušvicu, kde rok nato zahynuli, velebný pán se octl v Dachau a přežil. Místo něho narychlo ustanovil pan biskup kaplanem novosvěcence Brejchu, jenž nebyl z rodu mučedníků.

O lásce Berty Moutelíka a Gertičky Wotické jsem se dozvěděl, když jsme právě začínali kvintu a já je v noci potkal v lese. Seděl jsem v zákoutí, kde kolem kulatého stolku stály tři lavičky, na nichž, dokud bylo světlo, mazali penzisti karty, a léčil jsem se měsíčním světlem z prudkého vzplanutí k Ireně, která se to léto s otcem a mladší sestrou přistěhovala do Kostelce. Bylo už po jedenácté, tma, penzisti dávno odešli domů, v lese ani noha. A najednou se křovím kolem toho zákoutí někdo začal prodírat, až se prodral, a já poznal Bertu Moutelíka a za ním Gertičku. Když mě v tom romantickém světle romantické hodiny spatřili, kde mě nečekali, Gertička vyjekla a utekla, Berta zůstal nerozhodně stát, pak mně poručil: „Počkej tady!“, a vyrazil za Gertičkou. Prodral jsem se křovím a viděl jsem je utíkat po lesní cestě k městu. Gertička, jako osoba neárijského původu, nesměla po osmé večer zůstávat venku a tehdy už bydlela v domku po svářeči Lopatkovi, otci sedmi malých dětí, který se přestěhoval do vilky pana Steina, neboť ta se místním Němcům a Prejněmcům nezdála dost reprezentativní, takže ji použili k sociálnímu účelu. Do Lopatkova domku umístili tři židovské rodiny s dětmi, mezi nimi i Wotických.

Sedl jsem si na stráň nad cestou a noční příhoda mi Irenu vyhnala z hlavy, takže mi na chvíli bylo dobře. Taky jsem byl zvědav. Bertu jsem měl rád, kamarádili jsme od dětství, kdy mi dovoloval projíždět se kolem náměstí ve svém karosovaném šlapacím autíčku, jež se dalo přepnout i na benzín. Taky jsem k němu, spolu s Rostou a Lexou, chodil hrát business, hru, kterou jsme poznali v penzionu Onkla Otty, kam nás rodiče poslali zdokonalit se v němčině, co nás ji oba naučil kantor kostelecké synagogy, pan učitel Katz.* Zdokonalili jsme se hlavně v prodávání a kupování nemovitostí. Berta měl svůj vlastní pokoj, to neměl nikdo z nás, v něm krásnou školní lavici z leštěného dřeva a tahací harmoniku, na kterou se chodil učit k panu kapelníkovi Mrštinovi.*

Ach, Berta. Na harmoniku se moc nenaučil, ale později v životě měl z toho přivýdělek na ožralých večírcích všemožných papalášů, kteří v tom stavu už neslyšeli Bertovy kisky. Vyhrával jim, obvykle do rána – podle jejich přání, takže na ten omezený repertoár stačil –, a ráno si kromě honoráře odnášel v pouzdru na harmoniku ještě opulentní zbytky papalášské žravnice.

Tenkrát v kvintě však harmoniku zanedbával, protože ho posedla lehkootletická vášeň, a dokonce se stal členem reprezentačního družstva SK Kostelec. Sportovec byl už dřív, pokoušel se uplatnit v cyklistice na válcích, v disciplíně, která se objevila snad až za války. Jezdilo se to ve dvojicích, za každým účastníkem byl kulatý ukazatel ujetých kilometrů, Berta se přihlásil a za soupeře v prvním kole mu vylosovali Cabicara z Mejta, jenž byl v tom divném sportu mistrem protektorátu. Oba, Berta i Cabicar, se posadili na kola, v rovnováze je chvílku podrželi pomocníci, pak se rozjeli a my sledovali jejich výkony na ukazateli. Berta se po prvních pěti kilometrech začal strašně potit, když ujel patnáct, Cabicar už byl v cíli, tj. slezl z kola a díval se, jak jeho soupeř čím dál pomaleji otáčí válci, na nichž spočíval jeho velociped, jak se na kole kymácí, bylo to zajímavé. Berta byl ve tváři rudý a obecnstvo ho začlo povzbuzovat. Berta nezklamal. Dojel svých padesát kilometrů, svalil se i s kolem na prkennou podlahu a odřel si levou nohu od stehna až po kotník. Ale dojel. Pro jeho další kariéru – v lehké atletice, jízda na válcích ho neuspokojila – to mělo jistý význam.

Zkoušel vrhat kouli, skákat do výšky i o tyči, běhat sprinty, házet diskem, kladivem, pokoušel se o trojskok a nakonec se stal reprezentantem v běhu na pět tisíc metrů. Nekvalifikoval se k tomu zvláštními výkony, jenže získával klubu cenný bod. V každé disciplíně bylo povinné postavit dva atlety, a ti závod museli dokončit. Na čase nezáleželo, museli jen doběhnout do cíle. Berta závod dokončil vždycky. Dobehl pravidelně poslední, obvykle překonal osobní rekord a v několika případech zajistil jeho bod SK Kostelci vítězství.

Ty pusté protektorátní neděle, ještě než nás v rámci totálajnzacu všechny nasadili do mesršmitky,* s dopolední dívčí házenou a odpoledním lehkootletickým utkáním s Poříčím, s Heřmanicemi, s Mejtem, kde měli mistra protektorátu v pětiboji, jenž taky běhal těch pět tisíc metrů. Byla to poslední disciplína každého utkání a v Kostelci se na tu dřinu nikdo nedal, kromě Berty a Aloise Biče, jenž v individuálním mistrovství obsazoval vždycky druhé místo za Fikejzem z Mejta. A tak se lehkootletický stadión, naplněný do posledního stupně dřevěné tribuny – protože kam se za protektorátu dalo jít, když tancování zakázali –, pomalu vyprazdňoval, zatímco na dráze běželi ještě rekordman Fikejz a Alois Bič. Fikejz měl už před sebou jen cílovou rovinku, Bič asi půl kola, a za nimi kulhal

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.